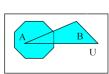
2-ma'ruza.To'plamlar ustida amallar

Eyler-Venn diagrammalari. To'plamlarni taqqoslash. To'plamlarning tengligi. To'plam quvvati. Teng quvvatli to'plamlar. To'plamlarning xossalari. To'plamlarning birlashmasi, kesishmasi, ayirmasi. Simmetrik ayirma. Sanoqli va kontinium quvvatli to'plamlar. Asosiy ayniyatlar. To'plamlarga doir asosiy ayniyatlarni taqqqoslashga doir misollar

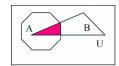
U univyersal toʻplamda quyidagi amallarni kiritamiz.

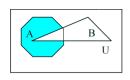
Ta'rif 1. A va B to'plamlarning birlashmasi deb, to'plamlarning hech bo'lmaganda bittasiga tegishli bo'lgan elementlardan iborat to'plamga aytiladi va u $A \cup B$ kabi yoziladi, ya'ni Agar A,B \in U bolsa, u holda $A \cup B = \{\exists x : x \in A \text{ yoki } x \in B\}$.

Ayrim hollarda A va B ning birlashmasi **yigindi**

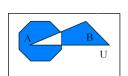
deb ham yuritiladi va A+B kabi belgilanadi.

Ta'rif 2. A va B to'plamlarning kesishmasi (ko'paytmasi) deb, ham A ga ham B ga tegishli elementlardan iborat toʻplamga aytiladi va $A \cap B$ ($A \cdot B$) kabi belgilanadi, ya'ni agar $A, B \in U$ bo'lsa, u holda $A \cap B = \{\exists x : _x \in A, x \in B\}$

Ta'rif 3. A to'plamdan B to'plamning ayirmasi deb, A ning B ga tegishli boʻlmagan elementlaridan iborat toʻplamga aytiladi va A\B kabi belgilanadi, ya'ni agar A,B∈ U bo'lsa, u holda A\B=A- $\mathbf{B} = \{ \exists x : _x \in A, x \notin B \}$

Ta'rif 4. A va B to'plamlarning simmetrik ayirmasi (halqali yig'indisi) deb, A to'plamning B to'plamga, B to'plamning A to'plamga tegishli bo'lmagan elementlaridan iborat to'plamga aytiladi va AAB kabi belgilanadi:

$$A\Delta B = A \oplus B = (A \setminus B) \cup (B \setminus A)$$

Ta'rif 5. U-universal to'plamning A to'plamga tegishli bo'lmagan tuzilgan elementlaridan A to'plamga to'plamning Α to'ldiruvchisi (qarama-qarshisi) deviladi quyidagicha va

$$\overline{\mathbf{A}} = \mathbf{U} \mathbf{A} = \{ \exists x : _x \in U, x \notin A \}$$

Toʻplamlar ustida amalarda keltirilgan diagrammalarga Eyler-Veynn diagrammalari deviladi. Ushbu kiritilgan amallar yordamida ayrim toʻplamlarni boshqalari orqali ifodalash mumkin, bunda birinchi boʻlib toʻldiruvchi amali, keyin kesishma va undan keyin yigʻindi va ayirma amallari bajariladi. Bu tartibni ozgartirish uchun qavslardan foydalaniladi. Shunday qilib toʻplamni boshqa to'plamlar orqali amallar, qavslardan foydalanilgan holda ifodflash mumkin, bunday ifoda to'plamning analitik ifodasi deyiladi.

Misol. Quyidagicha shtrixlangan toʻplamning analitik ifodasini A, B, C toʻplamlar orgali yozing.

1-usul.

$(A \cap B \cap C) \cup (A \setminus (B \cup C)) \cup (B \setminus (A \cup C)) \cup (C \setminus A \setminus B)$ 2-usul $A \triangle B \triangle C$

Misol. Quyidagicha shtrixlangan toʻplamlarning analitik ifodalarini A, B, C, D toʻplamlar orqali ifodalash talabaga taklif

etiladi.

Eslatma. A va B toʻplamlar bitta **U-univyersum**ga tegishli boʻlgandagina ular ustida amallar bajarilishi mumkin, agar ular turli xil univyersumlarga tegishli boʻlsa, ya'ni $A \in U_1$ va $B \in U_2$ boʻlsa, u holda ular ustida amallar bajarishdan oldin bitta universum ularning dekart koʻpaytmasi $U_1 \times U_2$ ga oʻtiladi, keyin toʻplamlar ustida amallar bajarish mumkin boʻladi.

Misol.
$$A = \{1\} \subset U_1 = \{1,2,3\}$$
 va $B = \{a,b\} \subset U_2 = \{a,b,c\}$, $A \cap B - ?$

Buning uchun U₁ va U₂univyersumlar dekart koʻpaytmasini topib, undagi A va B toʻplamlar koʻrinishini aniqlab olamiz:

$$\begin{aligned} & \mathbf{U}_1 \times \mathbf{U}_2 = \{<1, a>, <1, b>, <1, c>, <2, a>, <2, b>, <2, c>, <3, a>, <3, b>, <3, c>\} \text{, u holda} \\ & A = \{<1, a>, <1, b>, <1, c>\} \text{,} \quad B = \{<1, a>, <2, a>, <3, a>, <1, b>, <2, b>, <3, b>\} \end{aligned}$$

Endi A va B toʻplamlar koʻpaytmasini topishimiz mumkin: $A \cap B = \{<1, a>, <1, c>\}$ U-univyersal toʻplamning A, B, C toʻplam ostilari uchun quyidagi xossalar oʻrinli.

1.	$A \bigcup B = B \bigcup A$	Kommutativlik	11.	$A \cap A = A$	
2.	$A \cap B = B \cap A$		12.	$A \bigcup \overline{A} = \mathbf{U}$	
3.	$(A \cup B) \cup C = A \cup (B \cup C)$	Assotsiativlik	13.	$A \cap \overline{A} = \emptyset$	
4.	$(A \cap B) \cap C = A \cap (B \cap C)$		14.	$A \cup \emptyset = U$	
5.	$(A \bigcup B) \cap C = (A \cap C) \bigcup (B \cap C)$	distributivlik	15.	$A \cap U = A$	0 va 1
6.	$(A \cap B) \cup C = (A \cup C) \cap (B \cup C)$		16.	$A \bigcup U = U$	qonun
7.	$A \cap (A \cup B) = A$	Yutilish	17.	$A \cap \emptyset = \emptyset$	lari
8.	$A \bigcup (A \cap B) = A$	qonunlari	18.	$\overline{U} = \emptyset$	
9.	$\overline{A \cap B} = \overline{A} \bigcup \overline{B}$	De Morgan	19.	$\overline{\varnothing}_{=U}$	
10.	$\overline{A \bigcup B} = \overline{A} \cap \overline{B}$	qonunlari	20.	$A \setminus B = A \cap \overline{B}$	Ayirish
					dan
					qutilish
		$\overline{\overline{A}} = A$	Ikkilangan rad etish qonuni		
	21.				

Toʻplamlar ustida amallarning asosiy xossalariga koʻra algebraik ifodalarni soddalashtirish mumkin.

Misol. Ifodani soddalashtiring.

$$\overline{A \bigcup (A \setminus \overline{B}) \bigcup (\overline{A} \setminus \overline{B})} = \overline{A \bigcup (A \cap \overline{B}) \bigcup (\overline{A} \cap \overline{B})} = \overline{A \bigcup (A \cap B) \bigcup (\overline{A} \cap B)} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap B} \cap \overline{A \cap B}} = \overline{A \cap \overline{A \cap$$

 $= \overline{A} \cap (\overline{A} \cup \overline{B}) \cap (\overline{A} \cup \overline{B}) = \overline{A} \cap (A \cup \overline{B}) = \overline{A} \cap A \cup \overline{A} \cap \overline{B} = \overline{A} \cap \overline{B}.$

Yuqorida kiritilgan amallar va ularning xossalari yordamida ayrim toʻplamlardagi elementlar sonini bila turib, bu toʻplamlar ustida bajarilgan qandaydir amallardan iborat boshqa toʻplamlarning elementlari sonini hisoblash mumkin.